

Det betyder at de ikke har gennemført i mindst et glas, men kun få har et af dem i meget høj eller meget lille orad. Statistisk set kan vi sige at fem procent af befolkningen tilhører y punkterne. Det er yderpunkterne der beskrives i polære modsetninger som: Følelsesmæssig labilitet kontra stabilitet; udadvendt kontra indadvendt; åben kontra lukket for nye indtryk; venlig kontra fjendtlig holdning til andre og det at være pligtopfyldende kontra upålidelighed.

Har man ekstremt lidt eller ekstremt meget af et træk, skaber det ofte problemer og lidelse for en selv eller for omgivelserne. En person som Evelyn som er hensynsløs og eksploderer i tide og utide, vil komme i mange konflikter med familie eller arbejdskolleger.

PERSONLIGHEDSFORSTYRRELSER

Når et menneskes personlighedstræk er så ekstreme at de skaber vanskeligheder og lidelse for vedkommende selv eller andre, definerer vi dette som en personlighedsforstyrrelse.

Personlighedsforstyrrelserne har gennem tiderne fået forskellige navne. Hysteri er en personlighedsforstyrrelse, og det samme er psykopati, men de arter sig forskelligt. Hysteri er præget af ekstremt meget udadvendthed og psykopati af ekstremt lidt venlighed.

Før vi går videre, vil vi give endnu et eksempel på væremåder som dækkes af psykopatibetegnelsen. Denne gang er eksemplet hentet fra arbejdslivet.

*Dahl & Dalsøgg
Charmør og tyran*

„KONGEN PÅ HØJEN“

Allerede som student var Tore anset for en lovende forsker. Han vidste selv at han var dygtig og lagde ikke skjul på det. Han var ikke bange for at sætte professorerne i gabestokken hvis de sagde noget forkert.

Tore ville være berømt. Nobelprisen havde gjort indtryk på ham. Han havde held til at snakke sig til en stipendiatsstilling i laboratoriet hos professor Jensen, en af de ledende forskere på området. Her skulle han arbejde på et projekt sammen med Karl som var nogle år ældre og havde startet projektet. Det lykkedes snart Tore at fryse

ham ud og overtage projektet. Uden at Karl var klar over det, sendte Tore flere publikationer ind om forskningsresultaterne, men kun med , selv som forfatter. Da artiklerne blev godkendt, var det for sent for Karl at klage, og professor Jensen, som var mest optaget af at artiklerne kom fra hans laboratorium, tog Tores parti da Karl klagede.

Artiklerne medførte at Tore blev professor i en meget ung alder, og det lykkedes ham at overtale en stor industrivirksomhed til at investere i et forskningslaboratorium ledet af ham selv. Virksomheden regnede med at resultaterne fra laboratoriet ville kunne anvendes med god fortjeneste. Laboratoriet blev imidlertid ikke nogen behagelig arbejdsplads. Tore mistede ofte besindelsen, og så skældte han ud på laboratorieteknikere og kontorpersonalet på en stærkt sårende måde. Han lod dem forstå at de var blottet for intelligens og at det var af ren nåde han beholdt dem.

Laboratoriet havde flere forskningsstipendiater som Tore skulle vejlede. Over for de kvindelige stipendiater var Tore pågående og fræk, så fræk at han forlangte at de skulle gå i seng med ham så de kunne arbejde endnu tættere sammen. Kvinderne var i en klemme mellem at få gennemført deres forskningsarbejde med eller uden Tores vejledning. De kunne ikke komme nogen vegne uden Tores hjælp, og det benyttede han sig af. Han havde altid sine favoritter blandt kvinderne, noget som førte til særbehandling og dårlige kollegiale forhold.

De mandlige stipendiater havde det ikke lettere. Hvis nogle af dem var lovende, kunne Tore kritisere dem sønder og sammen. Det medførte at mange af dem mistede modet og gav op. Tore havde kun respekt for dem der kunne give igen og være lige så benhårde som han selv, og han var bange for at der skulle dukke nogen op der var dygtigere. Tore forlangte at være medforfatter på alle de arbejder der udgik fra laboratoriet, uanset om han havde deltaget eller ej.

Som institut skulle laboratoriet have et råd med besluttende myndighed. Tore lod være med at organisere dette indtil han fik pålæg om det. Ved valget af leder truede han på forhånd de stemmeberettigede med at alt ville blive kaos hvis han ikke blev valgt. De ansatte var så bange for ham at de ikke så nogen anden udvej end at vælge ham, selv om de egentlig foretrak en anden.

I styringen af laboratoriet ville Tore aldrig have faste retningslinjer. Alt skulle holdes åbent og indrettes efter de muligheder som

betød samtidig at de ansatte aldrig vidste hvad de havde at holde sig til når det galdt økonomi eller rettigheder. De en del ting op gennem deres tillidsmænd, men det lykkedes altid Tore med en blanding af smiger og trusler at få tillidsmændene over på sin side. Hans talegaver og autoritet sørgede for det.

Laboratoriet indledte et samarbejde med forskere som skulle skaffe blodprøver til analyse. For Tore gik dette samarbejde hver gang galt. De andre forskere følte at han udgav sig for ekspert i alt muligt ved siden af sit fagområde. Der blev igen ballade om hvem der skulle offentliggøre resultaterne fra undersøgelserne, og Tore prøvede sin vane tro at snyde de andre.

Laboratoriet måtte efterhånden ansætte endnu en ledende forsker. Det blev Olafsen, en meget velkvalificeret mand. Under ansættelsesinterviewet havde Tore fået det indtryk at Olafsen var let at manipulere. Det viste sig snart ikke at være tilfældet. Olafsen blev hurtigt populær hos det misfornøjede personale, og han begyndte at tage ting op i rådet som indebar kritik af Tores lederstil. Tore følte sig truet, og han satte rygter i omløb om at Olafsen havde fusket med forskningsresultater på sin forrige arbejdsplads. Han anmeldte dette til Forskningsrådet som så sig nødsaget til at nedsette en undersøgelseskommision. Mens undersøgelsen stod på, kunne Tore sørge for at Olafsen ikke fik nogen assistance til sine forsøg. Efter et år blev Olafsen fuldstændig renslet af kommissionen, men Tore havde fået overtaget. „Ingen røg uden brand“, selv om Olafsen var frikendt, mente Tore. Olafsen søgte bort fra laboratoriet, og i hans sted kom der en forsigtig type som ikke vovede andet end at danse efter Tores pibe.

I det femdimensionale system for personlighedsbeskrivelse er en person som Tore især præget af lav „venlighed“ og „pligtopfyldenhed“, mens „udadvendthed“ og „åbenhed for nye indtryk“ er nærmest normalt og „nervøsitet“ lidt over det normale. Lav score på „venlighed“, er typisk for en række personlighedsforstyrrelser, hvor konflikt med andre er fremtrædende, og det mest typiske for psykopati i det femdimensionale system.

Vi kan sammenligne gennemsnitsscoren på de fem grundtræk mellem norske mænd, norske kvinder og amerikanske psykopater med det forbehold at den sidste gruppe er lille (Harpur, Hart & Hare 1994, Lian og medarbejdere 1993). Resultatet er vist i tabel 2.2.

Grundtræk	Norske mænd(1)	Norske kvinder(1)	Amerikanske psykopater(2)
Nervøs	77,5	86,1	83,8
Udadvendt	104,6	106,8	106,3
Åben for indtryk	98,3	101,6	110,5
Venlig	45,4	48,5	39,8
Pligtopfyldende	46,2	47,4	46,2

(1) Lian & al. 1993

(2) Harpur & al. 1994

Med forbehold for kulturforskelle, ser vi at de mandlige amerikanske psykopater har noget højere nervøsitet og klart større åbenhed for nye indtryk end norske mænd. Udadvendthed og pligtopfyldenhed er nærmest ens, mens venlighed er klart lavere.

FORSTYRREDE PERSONLIGHEDSTRÆK

Vi benytter fortsat tyskeren Schneiders betragtningsmåde fra 1923 når det gælder om at definere patologiske personlighedstræk. Schneider holdt sig til et statistisk normalitetsbegreb og slog fast at personlighedstræk var forstyrrede når de afveg fra normen i så høj grad at individet selv eller samfundet omkring led under det. På fordelingskurven (figur 2.2) ser vi at afvigelsen kan gå begge veje. Man kan både have for meget eller for lidt af trækket. Det er let at forstå at „for lidt venlighed“ kan opfattes som en problemskabende personlighedsafvigelse, sådan som vi så det hos forskeren Tore. Men kan vi sige det samme om „for meget venlighed“? Ja, fordi personen selv er så hjælpsom og bange for at sære andre at han eller hun bliver udnyttet og undertrykker egne behov. Det skaber ikke lidelse for andre, men personen kan selv lide under sin egen underkastelse.